

Kırsal Turizm Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Politikaların Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER¹

Arş. Gör. Bahar TÜRKAY²

Arş. Gör. Zehra Binnur AVUNDUK³

¹İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü, İstanbul

²İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, İstanbul

³İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, İstanbul

•Sorumlu yazar:

Email: mzdincer@istanbul.edu.tr

Geliş Tarihi: 13 Ekim 2015

Kabul Tarihi: 28 Kasım 2015

Özet

Kırsal turizm, kentlerin gürültü, kalabalık ve hava kirliliğinden uzaklaşarak bireylerin doğal ortamlarda dinlenme ve değişik kültürlerle bir arada olma amacıyla kırsal bir yerleşmeye giderek konaklamalarıyla gerçekleşen alternatif bir turizm türüdür. Kırsal kalkınma ise; kırsal kesimde yaşayanların gelir dağılımında adaletin sağlanması, doğal kaynakların bilinçli kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansımaları süreci olarak tanımlanabilir. Avrupa Birliği (AB) aday ve potansiyel aday ülkelere destek vermek amacıyla 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü çerçevesinde Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) oluşturmuştur. IPA desteği beş bileşenden oluşmaktadır. Türkiye IPA tüzüğünde yer alan aday ülke statüsünde bütün bileşenlerden yararlanabilmektedir. IPA'nın beşinci bileşeni Kırsal Kalkınma, AB'nin Ortak Tarım Politikası, Kırsal Kalkınma Politikası ve ilgili politikalarının uygulanması ve yönetimi için uyum hazırlıklarıyla politika geliştirilmesini desteklemektedir. Bu çalışmada, AB'deki Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı SAPARD'ın (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) yapısı ortaya konulmuş ve AB'nin genişleme perspektifinde uyguladığı kırsal kalkınma politikaları incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de uygulanması gereken kırsal kalkınma politikaları, "Katılım Öncesi Yardım Aracı" IPA (Instrument for Pre Accession) Programı ve bu programın Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) incelenerek, Türkiye'de kırsal turizm politikalarının kırsal kalkınmaya olası etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Kırsal Turizm, Kırsal Turizm Politikaları, Turizm, Türkiye

Rural Tourism Policies: Evaluation of the Policies on European Union and Turkey

Abstract

Rural tourism is a type of an alternative tourism that occurs increasingly visit a rural settlement and relaxation in natural environments and their accomodation in these areas with different cultures away from city of noise, the crowd and the air pollution. Rural tourism can be define as ensuring fairness in the distribution of income of people living in rural areas, using of natural resources with responsibility and the process of reflection of wealth on the lives of individuals in rural areas. The European Union (EU) created Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA for the purpose of giving support to candidate countries, within the framework of Council Regulation No. 1085/2006. IP Support consists of five components. Turkey can benefit from all the components of the IPA in the status of candidate country. Rural Development, the fifth component of the IPA, supports for the implementation and management of The EU's Common Agricultural Policy, Rural Development Policy and related policies with the compliance preparations. In this study, Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development in the EU, SAPARD's structure have been put forwarded and rural development policies which the EU implements the enlargement perspective, were examined. In addition, rural development policies should be implemented in Turkey, IPA "Instrument for Pre-Accession" program and the Rural Development Component of the program (IPARD) examined and the possible effects on rural development of rural tourism policies in Turkey were evaluated.

Keywords: European Union, Rural Tourism, Rural Tourism Policies, Tourism, Turkey

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinin son yıllarda hız kazanmasıyla, tüm dünyayı ilgilendiren değişimler ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi; bir ülkenin değişik bölgelerinde bile farklı biçim ve düzeylerde meydana gelmektedir. Küreselleşme olgusu ile birlikte bölgelerarası ve uluslararası dengesizlikler her anlamda daha çok artmakta ve ekonomik ilişkiler de daha girift bir hal almaktadır. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kırsal alanlarda yaşamakta oluşu, çevrenin ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi faktörlerden dolayı da kırsal kalkınma ve kırsal turizm kavramları daha sık gündeme gelmektedir [1]. Kırsal kesimde

yaşayan insanların kent kesiminde yaşayan insanlara oranla olanaklarının ve gelirlerinin daha kısıtlı oluşu sebebiyle kırsal kalkınmaya yönelik ve buna bağlı olarak da kırsal turizme yönelik politika arayışları oluşmuştur [2].

Avrupa Birliği ülkeleri incelendiğinde, kırsal turizmin ve politikalarının oldukça gelişmiş olduğu ve uygulanan kırsal politikaların içinde bir bileşen olarak turizm olgusuna da yer verildiği görülmektedir. Kırsal turizmin kırsal kalkınma politikaları içerisinde yer aldığı AB'de Kırsal Kalkınma Politikası, Ortak Tarım Politikasının (OTP) iki ana ekseninden biri olarak kabul edilmektedir. Avrupa Birliği'nde 1950'li yıllarda başlayan Ortak Tarım Politikası (OTP), kırsal kalkınma ile ilgili politikaların başlan-

gıcı olmuş ve daha sonrasında bu politikalar, aday ülkelere uygulanan kırsal kalkınma programları ile devam etmiştir [3]. Bu açıdan kırsal turizm politikalarının AB ülkelerindeki durumunu açıklayabilmek için çalışmada öncelikle OTP ve bu çerçevede yürütülen kırsal kalkınma politikalarını ele alınmıştır.-

AB, üyelik için aday olan ülkeleri birliğe hazırlamak amacıyla bazı mali yardımlar sağlamaktadır. AB, 2000-2006 yılları arasında SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı) programını uygulamışken, 2007-2013 döneminde katılım öncesinde aday ülkelere mali yardımlarını bir çerçeve altında toplamıştır. “Katılım Öncesi Mali Araç (Instrument for Pre-Accession-IPA)” olarak adlandırılan bu tüzüğün bileşenlerinden biri de kırsal kalkınma bileşeni olan “Kırsal Kalkınma İçin Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance for Rural Development-IPARD)”dır. Bu bileşenin temel amacı “AB Ortak Tarım Politikası” ile ilgili müktesebata aday ülkelerin uyum sağlaması açısından tarım sektörü ve kırsal bölgelerin sürdürülebilir yönetimi açısından katkılar sağlamaktır [4].

Türkiye’de ise özellikle beş yıllık kalkınma planları ile gündeme gelen kırsal kalkınma politikaları sonrasındaki kalkınma planları ile daha kapsamlı şekilde ele alınmaya başlamıştır. 1960’lı yıllarda planlı dönem ile bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, ekonomiye katkı sağlanması açısından kırsal kalkınma projeleri uygulanmıştır. Özellikle 8. Beş Yıllık Kalkınma planında sürdürülebilir kalkınma ilkesi dâhilinde kırsal kalkınma, istihdamı ve geliri arttırmada temel faktör olarak ortaya konulmuştur. AB’ye uyum süreci de dikkate alınarak 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ilk defa 2007-2013 yıllarını kapsayan 7 yıllık plan hazırlanarak, Ulusal Kalkınma Stratejisi doğrultusunda Kırsal Kalkınma Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu planın temel amacı, kırsal kalkınmanın sadece tarım ve bölgesel boyutuyla ele alınması değil çok boyutlu olarak ele alınmasıdır. AB’ye uyum sürecinde Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ortaya konan tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, kırsal alt yapının geliştirilmesi, kırsal yerleşimlerin geliştirilerek korunması, tarım uygulamalarının gelişmesi, sürdürülebilir çevre uygulamaları gibi amaçlar dâhilinde Türkiye’nin de kırsal kalkınmaya ve kırsal turizme yaklaşımı şekillenmektedir [2]. Bu bağlamda çalışmada, kırsal kalkınma ve kırsal turizm kavramları incelenmiş, AB ve Türkiye penceresinden ayrı ayrı değerlendirilmiştir. AB’nin aday ülkelere ve dolayısıyla Türkiye’ye de sağladığı mali yardımlar çerçevesinde hazırladığı tüzüklere uyum süreci ele alınmıştır. SAPARD, IPA, IPARD programları hakkında bilgi verilerek, Türkiye’nin kırsal kalkınma ve kırsal turizm olgularıyla ilgili politikaları ele alınmıştır. Kırsal turizm politikaları bağlamında Avrupa Birliği ile Türkiye’nin kırsal politikaları arasında karşılaştırmalı bir analiz ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kırsal Kalkınma ve Kırsal Turizm Kavramları

Kırsal kalkınma yaklaşımları, toplumların ihtiyaçlarına ve gelişen bilime göre değişmektedir. Kalkınmanın temel öğeleri; *kişi başına düşen milli gelirin artırılması, üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarlarının değişmesi, sanayi ve hizmet kesiminin milli gelir ve ihracat içerisindeki payının artırılmasıdır*. Kalkınmanın; ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere üç boyutu vardır. Sürdürülebilir kalkınmanın başlıca hedefleri ise; *sosyal dayanışmayı sağlamak, ekono-*

*mik yapabilirliği arttırmak ve ekolojik sorumluluğu yerleştirmek*tir [5].

Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Gönüllü Kuruluşlar ve Hükümetler kırsal kalkınma tanımına daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır. Eylül 2000’de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Kurulunda *küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesi için* Binyıl Bildirgesi ilan edilmiştir. Bu zirvede özellikle sürdürülebilir kalkınmanın *ekolojik boyutu* üzerinde durularak 8 Kalkınma hedefi belirlenmiştir [6]:

1. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması
2. Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi
3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların toplumunun güçlendirilmesi
4. Çocuk ölümlerinin azaltılması
5. Anne sağlığının iyileştirilmesi
6. HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
8. Kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi

Kırsal kalkınma tanımı ilk kez Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından ele alınan “toplum kalkınması” tanımı olarak da kabul edilmektedir. Bu tanıma göre ise kırsal kalkınma, “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir” [5].

Katılımcılık ve kırsal stratejik planlama anlayışı; *aşağıdan yukarıya katılım, yerel örgütlenme, küresel pazarlara eklemlenme, yerel odakların ve aktörlerin ağısl örgütlenmesi* gibi yeni kırsal kalkınma politikası tanımlarını beraberinde getirmektedir [7]. (Koç, Nisan 2014; 50). *Kırsal kalkınma, büyüme yerine kalkınma, üretim yerine paylaşım, satış yerine pazarlama, ulusal ölçek yerine yerel kalkınma, homojen toplum yapısı yerine farklı toplum dinamikleri giderek ön plana çıkmaktadır*. Sonuçta, küresel dünyamızda kırsal kalkınma politikalarının değiştiği gözlenmekte olup; insan odaklı kalkınma felsefesi çerçevesinde *eğitim, örgütlenme, yoksulluk, kadın, yerel ekonomi* gibi temel sorunlar daha çok tartışılma aşamasına gelmiştir [45]. Tablo 1’de görüldüğü gibi, katılımcı kırsal stratejik planlama, 1980’ler ve 1990’lardan itibaren *kırsal kalkınmada dışarıdan etkilenen teknolojiler ve ulusal politikalarla kendini gösteren, “tavandan tabana” ve “masa başı” yaklaşımlarından “tabandan tavana” ve “süreç” yaklaşımına dönüşmüştür* [9].

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı; kırsal alanları nüfus yoğunluğunu göz önüne alarak tanımlamıştır: Bu değerlendirmede; nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerler kırsal alan sayılmakta ve bölgeler üç gruba ayrılmaktadır [10]:

- (a) *Nüfusunun %50’den fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler,*
- (b) *Nüfusunun %15–50 arasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, önemli ölçüde kırsal bölgeler,*
- (c) *Nüfusunun %15’inden azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise, kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırılmaktadır.*

Tablo 1: Kırsal Kalkınma Fikirlerine Ait Zaman Çizelgesi

1950'ler	Modernleşme - Çift ekonomi modeli - Geri tarım teknolojileri - Toplum kalkınması - Tembel köylüler
1960'lar	Dönüşüm yaklaşımı - Teknoloji transferi - Mekanizasyon - Tarımsal yayım - Tarımın büyüme rolü - Yeşil devrim(başlangıcı) - Rasyonel köylüler
1970'ler	Büyümeyle yeniden bölüşüm - Temel gereksinimler - Entegre kırsal kalkınma - Devlet tarım politikaları - Devlet tarafından sağlanan politikalar - Kentlere yönelik pozitif ayrımcılık - Yeniliğe teşvik - Yeşil devrim (devam) - Kırsal büyüme bağlantıları
1980'ler	Yapısal düzenlemeler - Serbest pazarlar - Fiyat haklarının alınması - Devletin geri çekilmesi - Sivil toplum kuruluşlarının yükselişi - Hızlı kırsal değerlendirme - Tarımsal işletme sistem araştırmaları - Gıda güvenliği ve açlık analizi - Kırsal kalkınmanın bir ürün değil süreç olması - Kalkınmada kadın - Fakirliğin hafifletilmesi
1990'lar	Mikro kredi - Katılımcı kırsal değerlendirme - İnsan odaklı kırsal kalkınma - Paydaş analizi - Kırsal güvenlik netleri - Toplumsal cinsiyet ve kalkınma - Çevre ve sürdürülebilirlik - Fakirliğin azaltılması
2000'ler	Sürdürülebilir geçim - İyi yönetim - Yerinden yönetim - Katılımın eleştirilmesi - Geniş sektörel yaklaşım - Sosyal koruma ve fakirliğin ortadan kaldırılması
1950'ler	Toplum kalkınması
1960'lar	Küçük tarım işletmelerinde büyüme
1970'ler	Entegre kırsal kalkınma
1980'ler	Pazarın Serbestleşmesi
1990'lar	Katılımcılık
2000'ler	Katılımcı Kırsal Stratejik Planlama

Kaynak: [9].

Kırsal alanlar; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu ve eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkânların yeterince gelişmemiş olduğu yerleşim birimleridir. Ayrıca, bu alanlar kentli nüfus ile güçlü sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan mekânları da kapsamaktadır [8]. Kentsel ve kırsal alanlardaki planlamaların dengeli bir biçimde gelişimi için kırsal ve kentsel alan arasındaki işbirliğinin kuvvetlendirilmesi zorunludur. Bu da kırsal planlama modellerinde kırsal ve kentsel alanlarda bütüncül bir plan ile gerçekleştirilebilir. Birleşmiş Milletlerin 2030 raporuna göre; 2030 tarihine kadar küresel dünyamızın nüfusunun % 60'ının kentlerde yaşamaya devam edeceği düşünülmektedir. Bu da daha çok insanın kentlerden kırsal alanlara hareket edeceği anlamına gelmektedir. Kırsal kalkınmanın bir parçası olarak değerlendirilen kırsal turizm; çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarımsal tourism, eko-turizm gibi farklı isimlerle de ele alınmaktadır. Literatürde ortak bir tanım yoktur. Çünkü [11]:

- Kent turizmi ve kentsel alanlar kırsal alanlara kadar yayılmaktadır.

- Kırsal bölgelerin bizzat kendisini tanımlamak zordur. Ülkelere göre çok sayıda kriter vardır.

- Kırsal alanlara yerleşmiş bir kentsel karakter bulunabilir.

- Turizm, tarihsel olarak bir kentsel kavramdır; turistlerin büyük kısmı kentlerde yaşarlar.

- Kırsal turizm çok yönlü, kompleks bir aktivitedir. Yalnızca çiftlik temelli değildir.

- Kırsal turizm, çiftlikte tatilleri içine almakla birlikte doğa tatillerini ve özellikle de "eko turizm, alışveriş, kayak, bisikletli ve atlı doğa gezileri, macera, spor ve sağlık turizmi, avcılık ve balıkçılık, eğitim amaçlı yolculuklar, sanat, el sanatları, tarih ve etnik yapıya endekslî" turizmi de kapsamaktadır.

Başka bir tanıma göre ise, "Kırsal turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda tarım üreticilerinin ürettikleri mal ve hizmetleri, yörenin doğal dokusuna uygun mekânlarda talep ederek ve yörede para arttırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilmektedir" [12]. Turizm, birçok kırsal bölgede tarım ile bütünleşmiş ve sosyo-ekonomik yapının doğal bir parçası olarak kabul edilmiştir. Çünkü kırsal turizm çiftçiler ve kırsal bölge insanı için ek bir gelir kaynağı olarak algılanmıştır [13].

Kırsal turizm, birçok turizm çeşidi ile etkileşimde olan karmaşık bir kavramdır. Av turizmi, inanç turizmi, kültür turizmi, mağara turizmi, termal turizm gibi pek çok turizm çeşidi ile de ilişkilendirilebilir. Çünkü bu turizm çeşitlerinin sunduğu doğal, kültürel ve tarihi zenginlikler, kırsal bölgede bulunabilir ve farklı turistik amaçlarla o bölgelere gelen turistler aynı zamanda kırsal bölgelerde konaklayarak kırsal turizmi de gerçekleştirebilir [14]. Kırsal turizmin temel olarak kırsal alanlarda yapılması, deneyim temeline dayanması, nüfusun daha az olduğu bölgelerde gerçekleşmesi, doğal çevrenin yoğun olduğu alanlarda yapılması, kültürel değerlerin korunarak yaşatılmasını amaçlaması ve bu açıdan yerel etkinliklere dayanması gibi tipik özellikleri bulunmaktadır [15]. Turizmin dağlık ve ormanlık alanların kalkınmasına yapacağı katkılar ise şu şekilde açıklanabilir [16]:

- Dağ ve orman köylerinde turizmin gelişmesi sonucu atıl işgücüne yeni iş olanakları sağlanacaktır.

- Yörede geçim kaynağının iyileşmesi/çeşitlenmesi sonucu kırdan kente göç önlenecektir.

- Tarımsal, kültürel veya turistik alandaki yeniliklerin benimsenmesi, yöredeki ailelerin girişimcilik ruhunun (yeteneklerinin) gelişmesine katkıda bulunacaktır.

- Turizm, kentlerden kırsal alanlara ve orman köylerinden kentlere yeni ve yararlı bilgilerin akışında önemli rol oynayacaktır.

- Kadınların aktif biçimde bir takım görevler üstlenerek para kazanması toplum içerisindeki statüsünü değiştirecektir.

- Kırsal turizm faaliyetinde yer alan turistler çevreye daha duyarlı oldukları için turizme açılan alanlardaki doğal değerler daha sıkı bir şekilde korunacaktır.

- Dağ ve orman köylerinde turizmin gelişmesi beraberinde o yörelere daha fazla ve kaliteli sağlık, eğitim ve ulaşım hizmetlerinin gitmesine yardım edecektir.

- Sektörler arası işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Kırsal Turizmin Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Fırsat ve Tehdit (GZFT)/(SWOT) Analizi

Kırsal turizmin, Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Tehditleri ve Fırsatları ile ilgili değerlendirmeler şu şekilde irdelenmiştir [17]:

"Güçlü Yönler"

(a) Zengin kültür ve gelenekler

(b) Üretim deseni geniş kırsal alanlar

(c) Etkin ve kapasiteli yerel yönetimler (tecrübe-denyim)

- (d) Köylerin yenilenmesi konusunda geniş bilgi ve tecrübeler
 (e) Genç ve bilgili insan potansiyeli
 (f) Ulusal plan ve programlar

Zayıf Yönler

- (a) Kırsal alanlarda nüfus azalması ve göç
 (b) Köy ve ilçelerde yüksek oranlı işsizlik
 (c) Yatırım ve programlamada yetersiz koordinasyon
 (d) Kırsal turizmin yoğun olduğu bölgelerde kırsal kültür ve mirası simgeleyen yapıların yetersiz restorasyonu
 (e) Yetersiz altyapı (yol, su, sağlık hizmetleri, eğitim)
 (f) Yetersiz kanalizasyon ve hijyenik koşullar
 (g) Ulaşım araçlarının kalite düşüklüğü
 (h) Altyapı yetersizliğinden kaynaklanan tarım işletmeciliğinin etkin üretim, kalite ve pazarlama imkânlarından yoksun oluşu
 (i) Sağlık ve eğitim alanlarında yetersiz tesisler ve donanım ihtiyaçları,
 (i) Mevcut varlıklarını ve tarihi miraslarını tanıtım ve reklam eksikliği

Fırsatlar

- (a) Tarım İşletmeleri için uygun iklim özellikleri
 (b) Bilgi teknolojilerinin kullanım yaygınlığı
 (c) Çevre duyarlılığındaki artış
 (d) Bölgesel kalkınma planlarının etkin oluşu
 (e) Köy ve ilçelerin sivil toplum kuruluşları ile olan bağlantıları
 (f) Ulusal düzeyde enflasyonun düşüş göstermesi

Tehditler

- (a) Yetersiz mali kaynaklar
 (b) Harcamaların etkin olmayışı
 (c) Planlama ve karar alma süreçlerinde sektör bazlı yaklaşım
 (d) Düşük oranlı kamu katılımı
 (e) Yerel ve ulusal ekonominin yeterli etkiye sahip olmaması-stratejiler ve planlamalar için yetersiz kaynaklar,
 (f) Kalkınmada ve turizm gelirlerinde düşüş sonucu göçün artması.”

SWOT analizi dâhilinde kırsal turizmin belirli ilkeler çerçevesinde sürdürülmesi yararlı olacaktır. Bu ilkeleri; yararlanma, gelişim, tasarım, kırsal ekonomi, koruma ve pazarlama olarak 6 temel başlık altında incelemek mümkündür.[18]:

- *Gelişim: Kırsal alanlardaki turizm gelişimi aynı zamanda çevreye zarar vermeyen ve yeni fırsatların önünü açan bir nitelikte olmalıdır.* Örneğin, tarihi ve eski evlere yeni kullanımlar getirilebilir, çiftliklere ek kullanım ve gelir sağlanabilir; kırsal alanlara ulaşım için yeni alternatifler getirilebilir.

- *Yararlanma:* Turistlerin kırsaldan daha çok yararlanmalarını sağlamak için o bölgenin özelliğini yansıtan ve kültürünü içeren faaliyetlere yönlendirmeleri sağlanmalıdır.

- *Kırsal Ekonomi:* Turizmdeki yatırım ve gelirler kırsal ekonomiye katkı sağlayacak biçimde organize edilmeli ve turizm kaynaklarına zarar vermekten kaçınmak amacıyla hem ekonomik faaliyetleri hem de diğer faaliyetleri tüm yıla ve geniş çapta bir coğrafi alana yaymak amacıyla olunmalıdır.

- *Tasarım:* Kırsal alanlardaki turizm gelişimlerinin planlanarak yeni yerlerin keşfedilmesi ve var olan yerlerin de peyzajının zenginleştirilmeye çalışılması amaçlarına yönelik hareket edilmelidir.

- *Koruma:* Kırsal alandaki turizmden faydalananlar, bu turizmin en değerli varlığı olan doğayı ve kırsal alanı yani

doğal dokuyu korumak ve zenginleştirmek için gerekli politikalara uyum sağlamalıdır.

- *Pazarlama:* Turizm endüstrisinin tanıtımında ve pazarlanmasında kişilerin kırsala yönelik ilgi ve anlayışlarını derinleştirme ve buna bağlı olarak da yararlanma duygusuna ulaşmalarını sağlama hedefi belirlenmelidir.

Söz konusu bu ilkeler/tehditler kırsal turizmde artan talebin gelecekteki olumsuz etkilerini önlemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Gelişimi

Turizm çok hızlı bir gelişim gösteren ve tüm toplumu ilgilendiren sosyal ve ekonomik bir olaydır. Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, 2020 yılında 1 milyar 602 milyon kişi seyahat edecek ve 2 trilyon A.B.D. doları turizm geliri elde edilecektir. Avrupa Birliği 28 Avrupa ülkesini kapsayan ekonomik ve siyasi bir entegrasyon hareketidir. Bu bütünleşme hareketi tüm Avrupa'nın ekonomik, sosyal, kültürel siyasal yönden birleşmesini hedeflemektedir. Birlik 1993 yılı başında tek pazarı kurmayı, teknolojik araştırmayı ve geliştirmeyi, çalışma koşullarını iyileştirmeyi, çevrenin korunmasını, ekonomik ve parasal birliği sağlamayı amaçlayan Tek Pazara geçmeyi kabul etmiştir. Endüstriyel ve tarımsal malların ticaretine ağırlık verilmesinden, AB üyeleri arasında rekabet düzeyleri farklı olduğundan, turizmin çok sektörlü yapısı ve enterdisipliner özelliği nedeniyle AB'de ortak bir turizm politikası oluşturulması konusunda zorluklar yaşanmaktadır. Bu nedenle turizmin birlik düzeyinde bağımsız ve ayrı bir konu olarak ortaya çıkması yavaş olmuştur. AB'nin turizm politikalarını oluşturma yolundaki ciddi adımları 1980'li yıllarda başlamış olup, 21. Yüzyılda da turizmin rekabet edici özelliklerini ön plana çıkartan uygulamalarla devam etmektedir. Avrupa Birliği 1980 Sonrası Turizm Sektörüne İlişkin Gelişmeler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Turizm Politikalarının Gelişimi

Haziran 1982 Topluluk Turizm Politikası Üzerine Başlangıç Standartlarını Tespit Eden Kurallar Raporu
Temmuz 1982 Topluluk Turizm Politikasının Temel Prensipleri Raporu
1985 Ulaştırma Müdürlüğü bünyesinde küçük bir turizm birimi kurulması
Ocak 1986 Komisyon tarafından "Turizm Alanında Topluluk Faaliyetleri Raporu" hazırlanması
Aralık 1986 Turizm Danışma Komitesi kurulması
1990 Avrupa Turizm Yılı
1992 M.McMillan-Scott Raporu "İlk Üç Yıllık Turizm Eylem Planı Dönemi (1993-1995)
1992 Maastricht Antlaşması
Nisan 1995 Turizm Yeşil Rapor
Nisan 1996 Philoxenia (Konukseverlik) Programı
2000 Lizbon Stratejisi
2001 Komisyon Tarafından Hazırlanan "Avrupa Turizminin Geleceği İçin Birlikte Çalışma" Tebliği
2006 Yenilenmiş AB Turizm Politikası Tebliği
2007 Lizbon Antlaşması
2007 Rekabetçi ve Sürdürülebilir Avrupa Turizmi Gündemi Tebliği
2010 Avrupa, Dünyanın 1 Numaralı Turizm Destinasyonu Tebliği

Kaynak: [19].

Tablo 3: Avrupa Birliği Turizmini Etkileyen Politikalar

Avrupa Birliği'nin Turizm Sektörüne Yönelik Doğrudan Politikaları	Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörünü Etkileyen Dolaylı Politikalar
Kültürel Turizmin Geliştirilmesi	Fiziki Sınırların Kaldırılması
Kırsal Turizmin Geliştirilmesi	Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Kullanımı
Sosyal Turizmin Geliştirilmesi	Ulaştırma Politikası
Mesleki Eğitimin Desteklenmesi	İstihdam Politikası
Tüketici Olarak Turistlerin Bilgilendirilmesi ve Korunması	KOBİ Politikası
Turizmin Bölgesel ve Sezonluk Dağılımı	Mali Kaynaklı Destek Politikaları: Bölgesel Kalkınma
Turizm İstatistiklerinin Geliştirilmesi	Katma Değer Vergisi Oranlarının Standartlaşması
Uluslararası Pazarda Avrupa Turizminin Tanıtımı	Rekabet Politikası
	Çevre Politikası

Kaynak: [19].

Dünyadaki gelişmelere uygun olarak, AB turizm politikalarında istihdam, çevre, toplam kalite, iletişim teknolojisi olmak üzere dört temel üzerinde şekillenmektedir. Sürdürülebilir turizmle ilişkili tüm konular/projeler, sosyoekonomik gelişimin desteklenmesi adına finanse edilmeye ve böylece; "uyum", "rekabet", "istihdam", "Avrupa Bölgesel İşbirliği" hedeflerine bir adım daha yaklaşılmaya çalışılmaktadır. AB' de turizm sektörünün gelişimini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen politikalar bulunmaktadır. Bu politikalar kısaca Tablo 3' de verilmektedir.

Avrupa Birliği'nde Kırsal Turizm Politikaları

AB'nin topraklarının yaklaşık %90'ı kırsal alanlardan meydana gelmiştir ve nüfusun %56'sı da bu alanda yaşamaktadır. Kırsal bölgelerde yaşayanlar, bu alanların yaklaşık %77'sinde tarım ve ormancılık yaparak geçimlerini sağlamaktadır. Bu da Birlik içinde kırsal kalkınmanın ve kırsal turizmin önemini ortaya koymaktadır [43]. (Gülçubuk ve diğerleri, 2010: 4). Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası 1950'li yıllarda tarım sorunlarının çözümü için hazırlanmıştır. Ancak bu politikayla bazı sorunlar çözüme kavuşurken, 1980'li yıllarda başka sorunlar gündeme gelmiştir. Bu politikaya yapılan eleştiriler sonucunda, zaman içinde tarımın yapısını düzenlemeye yönelik tedbirler ele alınmıştır. 2000'li yıllarda ise, Gündem 2000 reformu ile AB'nin tarımsal destekleme sistemini kökten değiştirecek bir reforma imza atılmıştır, çünkü [20]:

- Birlik bütçesinde tarım harcamalarının payı artmıştır,
- Tarım-çevre ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır,
- Tüketici hakları devreye girmiştir,
- Dünya rekabet koşulları daha çetin hale gelmiştir,
- Birliğe üye ülkelerin sayıları devamlı artmaktadır.

Bu nedenle de Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin tarımsal kalkınmaları için "Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programları (SAPARD)" adlı bir program hazırlanmıştır. Ortak Tarım Politikasının ikinci adımı olarak kırsal kalkınma için, (2007-2013 dönemi) bu politikanın bütçe kaleminden ayrı bir fon tahsisatı EAFRD5 (Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu) tahsis edilmiştir. İlk kez Avrupa Birliği, doğrudan yaptığı desteklerin dışında kırsal kalkınma başlığı adı altında ayrı bir başlığa yer vermiştir ve bu yeni dönem kırsal kalkınma politikaları, 20 Eylül 2005 tarihli 1698/2005 Konsey Tüzüğü ile şekillenmiştir [7]. (Koç, Nisan 2014;53). Bu politika a-Tarım ve ormancılık sektörünün güçlendirilmesini, b-Kırsal alanlarda rekabet gücünün artırılmasını, c- Çevrenin ve kırsal mirasın korunmasını amaçlamaktadır ve bu hedeflerde LEADER yaklaşımı ile ele

alınmaktadır. Dördüncü adım olarak kabul edilen LEADER¹ dört ana eksen çerçevesinde geliştirilmeye çalışılmıştır [7]:

Eksen 1- Tarım ve ormancılık sektörünün rekabet edilebilirliğini geliştirmek,

Eksen 2- Arazi yönetimi ve kırsal çevrenin geliştirilmesini sağlamak,

Eksen 3- Kırsal alanlarda yaşam kalitesini iyileştirmek ve kırsal ekonomik faaliyetleri çeşitlendirmek,

Eksen 4-Yerel kalkınma kapasitesini geliştirmek ve tabandan tavana yaklaşımı sağlayan girişimleri desteklemek.

Bu yaklaşımı gerçekleştirebilmek için de dört önemli tedbire ağırlık verilmiştir [7]: (Koç, Nisan 2014: 53-54):

- A-Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Stratejik Rehberi,
- B-Ulusal Strateji Planı,
- C- Ulusal Ve Bölgesel Kalkınma Planları,
- D-Program Uygulama, İzleme ve Değerlendirme.

Avrupa 2020 Stratejisi ve Kırsal Turizm

Birlik temelinde harekete geçmek üzere, 2010 yılında Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa 2020 Stratejisi açıklanmıştır. Bu stratejinin temelini;

- a-Akıllı Büyüme,
- b-Sürdürülebilir Büyüme,
- c-Kapsayıcı Büyüme oluşturmaktadır. Birliğin 2020 hedefleri şunlardır [21]:

İSTİHDAM

- 20 ila 64 yaş nüfusun yüzde 75'inin istihdam edilmesi;

AR-GE/YENİLİKÇİLİK

- Avrupa Birliği'nin GSYİH'sinin yüzde 3'nün Ar-Ge ve yenilikçilik için ayrılması;

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ/ÇEVRE

- Sera gazı salımlarının 1990 yılı seviyesine kıyasla en az yüzde 20 oranında azaltılması (diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de bu yönde girişimlerde buldukları takdirde, bu oranının yüzde 30'a çıkarılabileceği de belirtilmiştir);

- Yenilenebilir enerjinin Avrupa Birliği'nin toplam enerji

¹ "Links Between Actions For The Development Of Rural Economy – Kırsal Ekonominin Geliştirilmesine Yönelik Eylemler Arasındaki Bağlantılar" kırsal turizmin gelişime katkı sağlayan bir girişimdir ve yerel paydaşlar arasında işbirliğinin sağlanarak kırsal ekonominin gelişimini amaçlar

tüketimindeki payının yüzde 20'ye çıkarılması;
- Enerji verimliliğinin yüzde 20 artırılması;

EĞİTİM

- Okulu terk etme oranının yüzde 10 seviyesine düşürülmesi;
- Yükseköğretime katılım oranının yüzde 40'a çıkarılması;

YOKSULLUK/SOSYAL DIŞLANMA

- Ulusal yoksulluk sınırında yaşayan Avrupalıların sayısını yüzde 25 oranında düşürerek, yaklaşık 20 milyon insanın yoksulluktan kurtarılması.

Avrupa Projesi 2030 Raporu'na göre; ekonomik, sosyal ve diğer sorunların Birlik tarafından benimsenen dayanışma ilkesi ve buna uygun politikaların geliştirilmesi aracılığı ile çözüleceği vurgulanmaktadır. Bu raporda; uluslararası düzeyde rekabet edebilmesi için, AB'nin bilgi ve teknoloji toplumu olmasına, istihdamın artırılmasına, makroekonomik koordinasyonun geliştirilmesine ve etkili bir dış politika aktörü haline gelmesine yönelik ele alması gereken önlemler yer almaktadır [22].

2000'li yıllardan sonra; piyasa ağırlıklı eğilimlerin artmasıyla AB'nin Ortak Tarım Politikasında tarım sektörü tekil bir politika alanı olmaktan çıkmış ve çok boyutlu ve çok sektörlü bir yapıya dönüşmüştür. "2013 sonrası OTP" reform süreci Avrupa 2020 Stratejisi'nde yer alan "akıllı," "sürdürülebilir" ve "kapsayıcı" büyüme hedefleriyle uyumlaştırılmaya çalışılmaktadır [27]. (Gülçubuk ve diğerleri, 2015: 1364-1365). (Tablo 4). Ayrıca, "kırsal kalkınma politikasının diğer yapısal politikalarla birlikte ele alınması ve esnek bir yapıya sahip olması için, Birlik düzeyinde Ortak Stratejik Çerçeve belgesi oluşturulacak, böylelikle Avrupa Tarımsal Kırsal Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Uyum Fonu ve Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu entegre bir yaklaşımla kullanılacaktır. Belgede, Avrupa 2020 Stratejisinde belirlenen hedefler ışığında her bir fon için amaçlar ortaya konulacaktır" [27].

Tablo 4: AB Kırsal Kalkınma Politikasının Avrupa 2020 Stratejisine Muhtemel Katkısı

Avrupa 2020 Stratejisi Hedefleri	AB Kırsal Kalkınma Politikası Amaçları	Kırsal Kalkınmanın Katkıları
1. Akıllı Büyüme	Tarım sektöründe rekabet gücünün artması	Yenilikçiliğin desteklenmesi Araştırma ve çevre-dostu teknolojilerin desteklenmesi
2.Sürdürülebilir Büyüme	Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve iklimle mücadele	Kaynak kullanımının sürdürülebilir kılınması Kamu hizmetlerinin temini Sera gazları salımı oranlarının düşürülmesi ve biyoenerjinin teşviki Sürdürülebilir arazi yönetiminin temini Biyoeçitliliğin korunması
3. Kapsayıcı Büyüme	Kırsal toplumun bölgelerarası dengeli bir şekilde kalkınması	Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi Yerel ürünlerin teşviki Yerel pazarların geliştirilmesi

Kaynak: [27].

Avrupa Birliğinde kırsal turizm, bir "kalkınma aracı" olarak kabul edilmektedir. Birliğin Ortak Tarım Politikasında kırsal kalkınmanın amaçlarının başında "turizm altyapısının geliştirilmesi" gelmektedir. Kırsal turizmin gelişiminde de bütüncül bir plan çerçevesinde dikkat ettiği noktalar şunlardır:

- Az gelişmiş yörelere doğru turist akımının yaygınlaşması,
- Terkedilmiş kırsal bölgelerin gelişimi,
- Yeni gelişmiş bölgelerde altyapı düzenlemeleri,
- Çevrenin korunması,
- Halkın kültür düzeyinin yükselmesi,
- Doğaya dönüş arzusunun özendirilmesi,
- Gelişen bölgelerdeki kültürel ve sanatsal değerlerin restorasyonu,
- Kültür, kırsal, gençlik, sosyal turizmi geliştirme projeleri,
- Tatillerin yıllık zaman dilimlerine ayrılması,
- Turizm istatistikleri hakkında sağlıklı veriler elde edilmesi,
- Mesleki eğitim ve staj imkânları.

Avrupa Birliği'nde kırsal turizmin geliştirilmesi için yukarıda bahsedilen LEADER izlencesi kapsamında önemli çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Yunanistan'ın hazırladığı kırsal turizm izlencesinde [23]: (Aydn, 2012: 43):

- Kırsal nüfusun çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi,
- Kırsal nüfusun devamlılığının sağlanması
- Kırsal alanda yeni ekonomik etkinliklerin oluşturulması,
- Kırsal gelirin artırılması,
- Kırsal kadının sosyal ve ekonomik rolünün desteklenmesi,
- Yöresel el sanatları ve geleneksel tarımın desteklenmesi
- Çevrenin korunması
- Mimari ve kültürel mirasın korunması gibi amaçlara ulaşılması planlanmaktadır.

Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikalarının Gelişimi

Türkiye turizm politikaları konusunda, Kalkınma Planlarında belirlenen turizm politikalarını tam olarak gerçekleştirilememiştir. Türkiye AB'ne girdiğinde; serbest dolaşımın yararlanacak, fiziki, teknik, idari engeller kalkacak, mal, sermaye ve işgücünün sınırsız bir Avrupa ortamında hareket etmesinden dolayı hizmet edinme ve iş kurma kolaylığından yararlanacak, yabancı sermaye daha kolay yatırım yapacaktır. Türkiye turizm açısından AB ile bütünleşme aşamasında; hem mevzuat, hem örgütlenme açısından önemli adımlar atmak zorundadır. Bu değerlendirmelerin ışığı altında, Türkiye turizmin tüm unsurlarını ulusal bir turizm eylem planı içinde ele almalı ve uyum çalışmalarına yönelik yasaları, mevzuatı hayata geçirebilmelidir.

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında kırsal alanlarda yaşam kalitesini arttırmak amacıyla arayışlar içine girilmiştir.
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tarım sektöründe çalışanların sanayi alanlarında istihdam edilmesi amaçlanmıştır.
- Üçüncü Planda, "Merkez Köy" anlayışı çerçevesinde köylerin sanayileşmesi hedeflenmiştir.
- Dördüncü Plan'da Kalkınmada Öncelikli Yörelere

(KÖY) kavramı ile gelişmemiş bölgelerin bölge planlaması çerçevesinde ele alınması üzerinde durulmuştur.

- Beşinci Planda bütünleşmiş kırsal kalkınma projelerinin uygulanması amacıyla Kalkınmada Öncelikli Yörelere geliştirilmesi planlanmıştır.

- Altıncı Planda Kırsal Alan Planlama yaklaşımıyla hizmetlerin ve tarıma dayalı sanayi planlamasının merkez köylere kaydırılması amaçlanmıştır.

- Yedinci Planda Kırsal Altyapı konusu ele alınmış, ancak detaylar üzerinde durulmamıştır.

- Sekizinci Planda kırsal kalkınmanın önemi daha iyi anlaşılmıştır. Bu planın yedinci bölümü olan *Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikalarının Kırsal Kalkınma başlıklı alt bölümünde*, sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun olarak devam eden ve eklenmesi gereken projelerin uygulandığı/uygulanacağı alanlar üzerinde durulmuştur.

- Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planının beşinci bölümü olan *Plan Öncesi Dönemde Türkiye’de Ekonomik ve*

Sosyal Gelişmeler alt bölümünde, Köylerin Altyapısını Destekleme Projesinin (KÖYDES) uygulamaya konulması planlanmıştır. Dokuzuncu planın yedinci bölümü olan *Temel Amaçlar* kısmında ise; kırsal alanların planlamasında turizm-rekreasyon imkanlarının bütünleşmiş bir plan çerçevesinde irdeleneceği, *gelişmekte olan yerleşim birimlerine, turizm bölgelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere* dikkat edileceği ve AB Kırsal Kalkınma Politikalarına uyum sağlanarak fonlarından yararlanılacağı vurgulanmıştır [24].

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)’te *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde* dört temel amaç belirlenmiştir [25]:

1. Yerel kaynaklara dayalı olarak kırsal ekonominin rekabet gücünün yükseltilmesi,
2. İş ve gelir imkânlarının artırılması, insan kaynaklarının ve örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi,
3. Fizikî ve sosyal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, etkinleştirilmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
4. Kırsal çevrenin, doğal ve kültürel varlıkların korunarak geliştirilmesi suretiyle kırsal toplumun refahının artırılması.

Onuncu planda çevreye anlayış ile *kırsal kalkınmada geleneksel hizmet alanlarından farklı politikalar* üretilmesi gerçeklerinden yola çıkarak; *kırsal kalkınmanın artık “yenilikçi hizmet sunumu” yaklaşımı ile kırsalda tabanı ve birey düzeyinde daha fazla kabul gördüğü* vurgulanmıştır [27]. Sürdürülebilir turizm ve çevre, AB turizm politikalarının en önemli noktalarını oluşturmaktadır. Bu politikaların temelinde turizmin *çeşitlendirilmesi, turizmin ekonomik ve sosyal yararlarının dengeli dağılımı, turizmin insanları ve kültürleri yakınlaştırmak için bir araç olarak kullanılması* gelmektedir. Aynı paralelde, ülkemizde Turizm Stratejisi 2023’te de bu öncelikler ön plandadır [26].

Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarını Oluşturan Genel Unsurlar

Türkiye’de kırsal kalkınma politikalarını şekillendiren unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür [28]:

- Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004–2006)
- Tarım Strateji Belgesi (2006–2010)
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2006–2013)
- Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi (2001–2023)

Ön Ulusal Kalkınma Planı’nda, Ulusal Düzeyde Bölgesel Gelişme Stratejisi ortaya konulmaktadır. Bölgesel geliş-

me bazında ele alınan bu kalkınma planında kırsal alanda istihdamın artırılması, geliri arttıracak tedbirlerin alınması, tarım dışı sektörlerden turizm, el sanatları gibi sektörlerin istihdamının artırılması öngörülmektedir [8]. *Tarım Stratejisi Belgesi* de 30.11.2004 tarih ve 2004/92 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiş olan ve 2006-2010 yılları arasındaki tarım sektörü ve politikalarını etkileyen hedef ve stratejiler içermiştir. Kırsal kalkınmada ve tarımda bütüncül bir yaklaşım, kaynakların tasarruflu ve etkin kullanımını ve AB Orta Tarım Politikasını esas alan bu strateji, sürdürülebilir tarımsal kalkınmayı desteklemektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı, diğer beşer yıllık kalkınma planlarından farklı olarak 2007-2013 dönemini kapsayan uzun vadeli bir plandır. Küreselleşme olgusunun yoğun bir şekilde yaşandığı bu dönemlerde Türkiye’nin de ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda yapacağı dönüşüm politikalarını ele alan bir stratejidir. Her alanı detaylı bir şekilde ele almaya çalışan bu planda Dönemde Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler alt bölümünde, Köylerin Altyapısını Destekleme Projesinin (KÖYDES) uygulamaya konulması planlanmış ve turizm için de önemli kararlar alınmıştır. Kırsal turizmi de ilgilendiren başlıkların yer aldığı strateji bu açıdan büyük önem taşımaktadır. *Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi*, 2001-2023 yıllarını kapsayan ve Türkiye’nin küresel düzeyde bir ülke olabilmesini hedef alan bir stratejidir. Turizmin çeşitlendirilmesinin, çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğin, adil gelir dağılımının, bilim ve teknolojinin ilerletilmesinin esas alındığı planda bu amaçlara ulaşabilmek için kırsal kalkınmanın sağlanması da stratejinin başarısına önemli katkılar sağlamış olacaktır [4, 28].

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Politikaları

Avrupa Birliği’nin, Kırsal Kalkınma Politikasına Türkiye Kırsal Kalkınma Politikasının uyumlaştırılması konusunda çalışmalar devam etmektedir. Avrupa Birliği ile 3 Ekim 2005’ de başlayan 35 başlıklı tam üyelik müzakerelerinin 11. Faslımı “Tarım ve Kırsal Kalkınma” maddesi meydana getirmektedir [29]. Aday ülkelere yapılan yardımların adı “Katılım Öncesi Yardım Aracı”dır (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA). Beş farklı bileşenden oluşan IPA’nın beşinci bileşeni kırsal kalkınmaya yönelik fonlarla (Instrument for Pre-Accession Assistance in Rural Development - IPARD) ilgilidir.

IPA Programı “Katılım Öncesi Araç (Instrument for Pre-Accession)” ve Bütçesi

Katılım Öncesi Araç (IPA) Programı, 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü çerçevesinde düzenlenmiş olan ve AB’nin aday ülkelere destek vermek amacıyla oluşturmuş bir programdır. 2007–2013 yılları arasındaki AB Mali Yardımlarının ve Katılım Öncesi Yardım Mekanizmasının niteliklerini belirleyen ve 2000-2006 yılları arasında uygulanan Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı (SAPARD)’ın yerine ortaya konulmuştur. AB daha önce ISPA, SAPARD, PHARE ve Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrar için Birlik Yardımı (CARDS) gibi programlar uygulamıştır ve IPA Programı da bu programların birleşiminden oluşmaktadır. IPA Programı 5 ayrı bileşene sahiptir ve bu bileşenler şöyle sıralanabilir [30]:

IPA’nın beşinci bileşeni olan Kırsal Kalkınma yani IPARD, daha önce aday olan ülkeler (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Slovenya ve Slovakya) için uygulanan SAPARD

Programı'nın uygulanması ve prosedürü ile benzemektedir. Kırsal Kalkınma Bileşeni içerisinde yer alan tedbirler şu şekilde sıralanabilir [10]:

- AB standartlarında yeniden yapılandırma ve durumun iyileştirilmesi için çiftlik yatırımları,
- Üretici gruplarına teknik destek verilmesi,
- Kırsal altyapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi,
- Kırsal ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi,
- Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği,
- Bölgesel kalkınma,
- İnsan kaynaklarını geliştirme,
- Kurumsal kapasite geliştirme,
- Kırsal kalkınma.
- Yerel ortaklıklar yoluyla yerel kırsal kalkınma stratejileri ve entegre kırsal kalkınma stratejilerinin ortaya konulması ve uygulanması için kırsal toplulukların hazırlanması (pilot düzeyde),
- Eğitim,
- Teknik yardım

Tablo 5'te Türkiye'nin AB'ye katılım öncesinde, IPA Programı Bütçesinden alması planlanan yardımlar yer almaktadır. Avrupa Komisyonu IPA kapsamında aday ülkelere ayıracığı tahsisatları bileşen olarak ayırmakta ve çok yıllık olarak belirlemektedir. Bu açıdan Komisyon, yıllık genişleme paketi çerçevesinde, üç yıllık bir perspektifi içeren Çok Yıllı İndikatif Mali Çerçeveyi (Multi-annual Indicative Financial Framework – MIFF) hazırlamaktadır. MIFF kapsamında IPA Programında Türkiye'ye toplamda 4,831 milyar Avroluk kaynak tahsis edilmesi öngörülmüştür. Bu kaynak içerisinde kırsal kalkınma bileşeni için toplamda 865,8 milyar Avro tahsis ayrılmıştır ve toplam pay içerisinde oldukça yüksek bir oran olarak ortaya çıkmaktadır [31].

AB'ye aday potansiyel ülkelere yapılan yardımlar göz önünde bulundurulduğunda ise mali yardımlarda *Türkiye'ye %48'lik oranla en fazla pay ayrıldığı* Tablo 6'da görülmektedir [7].

IPARD (Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development) Programı Çerçevesinde Türkiye'de Uygulanabilecek Kırsal Turizm Olanakları

19.12.2007 tarihinde Avrupa Komisyonu Kalkınma Komitesi tarafından kabul edilmiş olan IPARD Planı, 25.02.2008 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Kırsal Kalkınma için Katılım Öncesi Araç (IPARD) Programının 2 faz olarak uygulanması öngörülmüştür.

Buna göre 1. faz 2007-2009 ve kırsal turizmin destekleneceği iller Amasya, Çorum, Diyarbakır,

Erzurum, Hatay, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon illerindeki kırsal turizmi içermekte; 2. faz ise 2010-2013 yılları arasında olup ilk fazdaki illere ilaveten Afyonkarahisar, Ağrı, Burdur, Çankırı, Erzincan, Giresun, Isparta, Kars, Kastamonu, Kütahya, Mardin, Nevşehir, Ordu, Uşak, Van, Yozgat illerini kapsamaktadır. Kırsal turizm 1. fazda yer almakla birlikte, Kırsal Kalkınma bileşeni adı altında değerlendirilmiştir. Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinin ve kırsal turizmle ilgili düzenlemelerin yer aldığı beşinci bileşen, kırsal kalkınma bileşeni, 6 alt başlıkta değerlendirilmiştir [18, 33].

IPARD programının ilk safhasında; tarımsal işletmelerin yeniden yapılandırılması, konaklama alt ve üst yapılarının geliştirilmesi, yerel mirasın korunması, yerel turizmin geliştirilmesi, üretici gruplarına destek verilmesi, teknik desteğin artırılması, kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi gibi hedefler yer almaktadır. İkinci safhasında ise; yerel kırsal kalkınma stratejilerinin oluşturulması, çevrenin geliştirilmesi ve korunması, kırsal peyzajın geliştirilmesi gibi hedefler/tedbirler yer almaktadır [18].

IPARD çerçevesi kapsamında finansal anlamda desteklenecek kırsal yatırım alanları şu şekilde sıralanabilir [3]:

101. Tarımsal işletmelerin yeniden yapılandırılması ve AB standartlarına uyumuna yönelik destekler,

102. Üretici Grupların kurulmasına yönelik destekler,

103. Tarım ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının yeniden yapılandırılması ve AB standartlarına uyumuna yönelik destekler,

302. Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik destekler.

302 No.lu tedbir kapsamında desteklenecek öncelikli alanlar şunlardır;

-Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi

-Yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi

-Kırsal turizm

Yeni Dönem IPARD Programı: 2014-2020

Uygulamasına devam edilen IPARD Programı kapsamında 854 milyon avro AB hibesi tahsis edilmiştir ve 2011 yılından bu yana yerel ürünlerin, meyve ve sebzelerin pazarlanması, çiftçilik faaliyetlerinin genişletilmesi ve kırsal turizme kadar farklı kapsamlarda birçok proje başvurusu gerçekleştirilmiştir. 2007-2013 dönemi IPARD destekleri çerçevesinde, ülkemizde bulunan gıda işletmecilerine, çiftçilere ve kırsal topluluklara yapılan yatırımlar için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)

Tablo 5: MIFF Kapsamında Türkiye'ye Yapılan Bileşen Bazlı Mali Tahsisatlar (2007-2013)

IPA Bileşenleri	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma	256,7	256,1	239,6	217,8	231,3	227,5	246,3
Sınır Ötesi İşbirliği	2,097	2,875	3,049	3,090	5,132	2,175	2,218
Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	356,8	378
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	83,9	96
Kırsal Kalkınma	20,7	53	85,5	131,3	172,5	189,8	213
Toplam	497,2	538,7	566,4	653,7	779,9	860,2	935,5
2007-2013 Dönemi IPA Kapsamında Yapılacak Toplam AB Tahsisatı						4,831milyar €	

Kaynak: [31].

Tablo 6: AB Mali Yardımın (IPA) Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Dağılımı

Ülkeler	Yüzölçümü (km ²)	Euro/(km ²)	Toplam (Euro)	Oran (%)
Hırvatistan	56.594	18.926	1.071.123.001	11,65
Makedonya	25.713	24.209	622.496.001	6,77
Türkiye	783.562	6.260	4.908.900.000	48,47
Arnavutluk	28.750	20.675	594.396.001	6,47
Bosna Hersek	51.209	12.890	660.096.001	7,18
Karadağ	13.812	17.027	235.175.200	2,56
Sırbistan	77.474	18.017	1.395.868.923	15,19
Kosova	10.887	58.675	638.800.000	6,95
Toplam	1.048.001	8.770	10.126.905.133	100,00

Kaynak: [7].

aracılığıyla harcamalarının %50'si ile %65'i oranında hibe desteği de kullanılmaktadır. 2007-2013 IPARD programının tamamlanmasından sonra AB komisyonu tarafından 27 Ocak 2015 tarihinde resmen onaylanan "2014-2020 dönemi IPARD Programı" için ülkemize ayrılan toplam 4,45 milyar avro kaynağın, yaklaşık 912 milyon avroluk bölümü yine "tarım ve kırsal kalkınma sektörüne" tahsis edilmiştir. Yeni dönem IPARD Programı kapsamında, kırsal alanlardaki yerel ürünlerin üretimi, kırsal turizm, balıkçılık gibi alanlardaki yatırımlar için hibe verilmesi planlanmaktadır. Sürdürülebilirliğin ve çevre dostu tedbirlerin de yer aldığı yeni programın kırsal turizm açısından büyük bir desteği olacaktır [35].

Türkiye' de Gerçekleştirilen Kırsal Turizm Projeleri

Türkiye Kalkınma Projeleri [10, 36]:

- Güneydoğu Anadolu Projesi
- Doğu Anadolu Projesi
- Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi
- Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi
- Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi

Türkiye Kırsal Kalkınma Projeleri [36]:

- Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi (1976-1984)
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi (1982-1989)
- Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi (1990-1999)
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi (1991-1998)
- Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi (2005-2011)
- Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi (1998-2005)

Türkiye Kırsal Turizm Projeleri [34, 37, 38, 39]:

- *Doğu Anadolu Turizm Gelişim Projesi:* 2007-2009 yıllarını kapsayan projede, gelişmişlik bakımından batı illerinden daha geride olan fakat turizm aktiviteleri için büyük bir potansiyele sahip olan İspir, Narman, Uzundere, Çoruh gibi bölgelerin gelişiminin amaçlandığı bir projedir.

- *Kastamonu Azdavay'da Eko-Turizmin Geliştirilmesi Projesi ve Yanık Ali Konağı Restorasyon Projesi:* Projenin amacı, Kastamonu ilinin Azdavay ilçesinde eko turizmin geliştirilerek, yerel sosyo-ekonomik yaşama da katkılar sağlamasıdır.

- *Manisa İli Tekelioğlu Köyü Kırsal Turizm Gelişim Projesi:* Projenin amacı; Tekkeliköyü'nün ekonomik, sosyal ve kültürel şartlarını kırsal turizm çerçevesinde geliştirmektir. Köyün tarihi değerlerinin, yerel ürünlerinin, el sanatlarının ve doğasının pazarlanması hedeflenmiştir. Bu açıdan birçok kurum ve kuruluş projeye destek olmuştur.

- *Küre Dağları ve Zümrüt Köyü Örneği:* Zümrüt Köyü'nün doğal ve kültürel yapısının eko turizm için uygunluğunun değerlendirilmek istendiği projede halkın Milli Park ile ilgili farkındalığının artırılması amaçlanmaktadır. Yerel halkın daha aktif ve sosyal hale getirilmesi açısından köy ürünlerinin Milli Park çevresinde satışının gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

- *Gökçeada Örneği: Organik Yaşamı Adada Öğrenmek Projesi:* 1.derece kalkınmaya öncelikli bir bölge olarak seçilen Gökçeada'nın ekonomisi temel olarak tarım, hayvancılık ve turizmden oluşmaktadır. Tarım Bakanlığı'nın ekolojik bölge olarak seçtiği Gökçeada'da 25 Haziran 2008 tarihinde başlatılmış bir projedir. İtalya'nın Sardunya Adası'nın örnek alınarak tasarlandığı proje, agroturizmin Gökçeada'da ilerletilmesi ve öğretilmesini hedef almaktadır.

- *İzmir İli Şirince Köyü Örneği:* : Eski bir Rum köyü olan Şirince'nin 10 yılı aşkın bir süredir kırsal turizmle iç içe olduğu görülmektedir. Coğrafi konumunun ve kültürel özelliklerinin sağladığı avantajlar ile bölgenin kırsal turizm merkezi haline gelmiştir. Şirince'nin yerel şarapları Türkiye'de tanınır ve pazarlanır hale gelmiştir. Köydeki eski Rum evlerinin pansiyon olarak kullanılması ve yerel halkın turizme dâhil edilmesi kırsal turizm için bu bölgeyi önemli bir merkez yapmaktadır.

- *Mumcular Örneği:* Araştırmalar sonucunda kırsal turizme uygunluğu tespit edilen Mumcular köylerinde zeytin festivali, bisiklet turları, kampçılık, deve güreşleri ve çiftçi pazarları gibi kırsal turizm kapsamında faaliyetler düzenlenmektedir.

- *Beypazarı Örneği:* Kaymakamlık ve belediyelerin ortak çalışması ile her yıl Beypazarı'nda festivaller düzenlenmektedir. Ankara'ya yakınlığının büyük bir avantaj olduğu destinasyonda, halkın yerel el sanatları, yemekleri, ürünleri kırsal turizmi destekleyen faaliyetler olarak ziyaretçilere sunulmaktadır.

- *Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası (TaTuTa):* TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü, Bilgi ve Tecrübe Takası) Projesi çerçevesinde Türkiye'nin farklı noktalarındaki 69 çiftliğin ayrıntılı bilgilerinin yer aldığı internet sitesinde, buralardaki yerel yaşamı ve değerleri ziyaretçilere aktarmak hedeflenmiştir.

- *DOKAP kapsamında Kırsal Turizm Çalışması Örneği:* Samsun-Ordu-Giresun-Gümüşhane-Bayburt-Trabzon-Rize-Artvin Turizm Yolu: Atatürk Üniversitesi ve (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) ile birlikte yürütülen bir projedir. DAKAP Projesi, kırsal turizmi geliştirme projelerinden biridir. Bölgedeki kırsal kalkınma, eğitim, sosyal sermayenin geliştirilmesi, beşeri faktörlerin ön plana çıkarılması,

turizm ve girişimcilik gibi hedefleri içermektedir [34]. (Ün vd., 2012: 347).

Bu bölgesel projeler dâhilinde Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel özelliklerinin kırsal kalkınma ve kırsal turizm boyutuyla birlikte yürütülmesi ile turizm alanında büyük bir adım atacağı da şüphesizdir. Bu açıdan; kırsal bölge planları yapılırken bölgedeki mevcut fiziksel durum, sosyo-ekonomik yapı, yöresel özellikler, bölge içi alt bölgeleri talep ve ihtiyaçlar gibi faktörlerin iyi değerlendirilmesi gerekir [15].

Türkiye ve Avrupa Birliği Kırsal Turizm Politikalarının Değerlendirilmesi

Türkiye tarımının ve işletmelerinin genellikle küçük ölçekli yapıya sahip olması ve geçimlik işletme yapısında olmalarından dolayı kırsal alanlarda düşük verim ve dengesiz gelir dağılımı ortaya çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı hem kırsal turizmin, hem de kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için etkin politikaların devreye sokulması ve uygulanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra bu politikaları uygulayabilecek kurumsal mekanizmanın da kurulması gerekmektedir. Türkiye'de kırsal turizm AB'ye göre daha yeni bir olgu olarak sayılmaktadır [30].

Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları 2006 yılına ulusal bir strateji saptamadan yürütülmüştür. İlk kez, 2006 yılında AB'ye katılım müzakerelerinin bir gereği olarak Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi kabul edilmiştir. Bu Strateji 2007-2013 döneminde AB tarafından Türkiye'ye tahsis edilen kırsal kalkınma hibelerinin kullanımı için hazırlanan IPARD (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni) Programına temel teşkil etmiştir. 2007-2013 dönemi için hazırlanan ve paydaşların katkılarını ön plana çıkaran, farklı politika araçlarının işbirliğini hedefleyen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi kırsal kalkınmanın/kırsal turizmin gelişimini sağlayan/sağlayacak mekanizmaların oluşturulması açısından önemli bir aşamadır. Her ne kadar bu strateji belli illeri kapsamış olmasın rağmen başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Türkiye ile AB arasında yürütülen katılım müzakerelerinde tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin çalışmalar 11 No'lu "Tarım ve Kırsal Kalkınma" faslı çerçevesinde devam etmektedir [27]. Bölgesel farklılıkların dikkate alınması, ulusal düzeyde eşgüdümün sağlanması ve entegre bir anlayışın benimsenmesi açısından Türkiye'nin kabul ettiği bu stratejinin kırsal turizmin gelişimine önemli katkılar sağlayacağı ileri sürülebilir.

1970'li yıllardan itibaren Türkiye'de yerel kırsal kalkınma projeleri iller bazında dış kaynaklı kredilerle finanse edilmeye başlanmıştır. Ancak bu projelerde tam başarıya ulaşılmasını engelleyen eksiklikler ortaya çıkmıştır. Daha çok kırsal alanların altyapısını fiziksel açıdan geliştirme yolunda adımlar atılmış ve sosyal boyut ihmal edilmiştir [40].

Türkiye kırsal turizm için yeterli arz kaynağına sahiptir ancak bu kaynakların etkin ve verimli kullanılabilmesi için zayıf noktalar göz önünde bulundurularak uygun çözümler bulunmalıdır. SWOT analizindeki fırsatlar ve tehditler dikkate alınarak alternatif turizm planlaması yapılmalıdır. Günümüzdeki turizm eğilimleri düşünüldüğünde Türkiye'nin kırsal turizm potansiyeli büyük çekiciliğe ve fırsatlara sahiptir. Turizmin kırsal yörelere için çok önemli bir gelişme faktörü olduğu açıktır ve Türkiye'de tarım ile turizmin birbirini destekleyecek şekilde gelişmesine olanak sağlayacak politikaların saptanması ve uygulanması gerekmektedir. Bu açıdan kırsal politikalarda önemli belirleyicilerden biri olan AB'nin politikaları ve projelerine entegrasyon sağlanması büyük önem arz etmektedir. Bu hedef doğrultusunda turizm

politikaları belirlenirken altyapı ve sosyo-kültürel yapı kadar AB'ye uyum süreci de dikkate alınmalıdır [41].

Avrupa Birliği'ndeki kalkınma politikalarının 1950'lerde Ortak Tarım Politikası ile başladığı ve ilerleyen zamanlarda kırsal alanlar baz alınarak genişletildiği düşünülürse, Türkiye'den daha önce kırsal kalkınmaya odaklandığı görülmektedir. 2007-2013 döneminde AB kırsal kalkınma politikası eksenler bağlamında olması gereken önlemler arasında; tarımsal üretim, insan kaynakları, kırsal kalkınma ve ekonomik çeşitlendirme gibi başlıklar bulunmaktadır ve bu açıdan kırsal kalkınma dolayısıyla da kırsal turizm olgusunun AB'de çok boyutlu ve planlı olarak ele alındığı açıktır. 1991 yılında LEADER yaklaşımının ele alınması ile kırsal turizmde yerel paydaşlar ve ekonomi açısından girişimci bir pencere açılmıştır. Kırsal turizmin bir kalkınma aracı olarak kabul edildiği AB hem kendi kırsal kalkınması hem de üye ülkelerin kırsal kalkınması için çok kapsamlı politikalar ortaya koymaktadır.

Türkiye-AB ile ilişkilerinin son gelişmelerine göz atıldığında ise; Türkiye'nin Avrupa Birliği Stratejisi Siyasi Reform Sürecinde Kararlılık, Sosyo-Ekonomik Dönüşümde Süreklilik, İletişimde Etkinlik olmak üzere üç ana eksende yürütülmesi planlanmıştır [42]. Birleşmiş Milletler 2015 yılı sonrasında da kalkınma hedeflerini belirlemiş ve bunu geliştirmek için küresel bir süreç başlatmıştır. 2015 sonrası için 9 hedef belirlenmiştir. Bunlar: eşitsizlikler, sağlık, eğitim, büyüme ve istihdam, çevresel sürdürülebilirlik, gıda güvenliği ve beslenme, demokratik yönetim, çatışma ve kırılmalık, nüfus dinamikleridir. Tüm bu temalar doğrudan veya dolaylı da olsa, kırsal kalkınmayı ve kırsal turizmi yakından ilgilendirmektedir. Birleşmiş Milletler 2015 yılından sonraki gelişmelerin izlenmesi için, ulusal düzeyde 50 ülke seçmiştir. Bunların arasında Türkiye de yer almaktadır [27]. Gerek AB gerekse de Birleşmiş Milletler'in aldıkları kararlar, Türkiye'deki kırsal turizmin gelişimini etkilemekte ve etkilemeye devam edeceği düşünülmektedir. Ülkemiz kırsal turizmde başarılı olmak için AB fonlarından dış kaynaklı kredilerden daha çok yararlanmalı, hibe çağrılarını göz önünde bulundurmalı ve küresel dünya ile entegre olmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal turizm ve kırsal kalkınma arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Kırsal kalkınma içerisinde kırsal turizm önemli bir bileşen haline gelmiştir. Şöyle ki; kırsal turizm, kırsal kalkınma içerisinde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi açısından en önemli bileşen olarak sayılabilir. Kent yaşamından uzaklaşmak isteyen kişiler için ideal bir tatil türü haline gelen kırsal turizm, kırsal alanlar için ayrıca ekonomik getiri de sağlamaktadır. Kırsal turizmin kırsal alanlar için sağladığı istihdam ve gelir artışı dışında bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde önemli bir araç olduğu açıktır. Bu açıdan hem AB'de hem de Türkiye'de kırsal turizm ve kalkınmayla ilgili politikalar oluşturulmaktadır. Avrupa Birliği, küreleşmenin olumlu ve olumsuz tüm getirileri ile birlikte ekonomik ve tarımsal politika araçlarının birçoğunu kırsal kalkınma için yönlendirmektedir. Avrupa Birliği'nin "Ortak Politika" kapsamında ortaya koymuş olduğu kırsal kalkınma ayağı beraberinde çevresel politikaları da getirmiştir. Türkiye'nin de AB'ye uyum ve üyelik sürecinin gerçekleştiği dönem içerisinde kırsal gelişme ve kalkınma politikalarına önem vermesinin yararlı olacağını söylemek mümkündür. AB'nin bu gelişim politikalarına ayak uydurabilmek için gerekli yönetsel ve kurumsal yapının da kurulması gerekmektedir. Politikaların uygulanmasını ko-

laylaştırarak olan bu yapılarla birlikte, müktesebatta ve müzakerelerde alınan hız da artmış olacaktır.

Türkiye'nin kalkınma planlarının ve kırsal turizm politikalarının değerlendirilmesi sonucunda kırsal turizmin zayıf yönleri arasında kurumlar arası koordinasyon eksikliği, planlama sorunu, kırsal alanlardaki eğitim düzeyinin düşük olması, ekonomik ve siyasi anlamdaki istikrarsızlıklar olduğu görülmektedir. Bu zayıf yönleri ortadan kaldırmak ve kırsal turizmden olumlu ekonomik, sosyal sonuçlar alabilmek için aşağıda belirtilen unsurların dikkate alınması faydalı olacaktır.

- Kırsal turizm politikalarının iyi belirlenmesi, merkezi yönetimin rolünü kontrollü olarak yerel yönetime devretmesi,
- Turizm projelerinin ve AB'nin finansal yardımlarının etkin ve doğru bir biçimde kullanılması,
- Sivil Toplum Kuruluşları'nın ve bölgesel kalkınma ajanslarının çalışmalarına hız kazandırılması,
- Kırsal alanlardaki turizm arzı için bir envanter yapılarak; arz potansiyelinin fazla olduğu yerlerde yöre halkı için eğitim ve bilinçlendirme programlarının düzenlenmesi,
- Turizm, tarım ve yerellik olgularının birleştirilmesi ve kırsal kalkınma politikalarında birlikte ele alınması,
- Türkiye'nin kırsal turizmde görülebilecek en büyük problemlerden biri de pazarlama faaliyetlerinin yetersizliği olduğundan; bu problemin çözümü olarak yerel düzeyde yapılan kırsal faaliyetlerin ve konaklama alanlarının tanıtımının daha etkin ve efektif şekilde yapılması,
- AB kırsal kalkınma politikalarına uyumlu politikalar geliştirilmesi ve mali desteklerin, hibe çağrılarının iyi değerlendirilmesi,
- Kırsal politikaların Avrupa 2020 Stratejisi'nde yer alan "akıllı", "sürdürülebilir" ve "kapsayıcı" büyüme hedefleriyle uyumlaştırılmaya çalışılması gerekmektedir.

Türkiye ve AB arasında gelişen yapısal farklardan dolayı Türkiye'nin uyum sürecinde politikalarını özenle uygulaması gerekmektedir. Bu açıdan Türkiye'deki idari ve ekonomik yapılanmanın müktesebata uyum çerçevesinde yönetilmesi gerekmektedir. İdari yapılanmanın yanında Türkiye'deki kırsal alanların ve destinasyonların özellikleri dikkate alınarak bir politika oluşturulması gerekmektedir. AB'ye uyum sürecinde AB Kırsal Kalkınma Politikası, Türkiye için kırsal politika ve perspektifleri oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra AB'nin sağlamış olduğu mali destekler ve projeler ile kırsal kalkınmanın önündeki engellerden önem arz eden ekonomik/finansal boyutu konusunda da büyük ölçüde yardım sağlanmaktadır/sağlanacaktır. Bu bağlamda müzakere sürecinin uzun ve sürekli bir süreç olması sebebiyle kırsal turizm ve kırsal kalkınma uzlaşısı sağlanmasında hem AB ülkelerine hem de Türkiye'ye önemli görevler düşmektedir. Tüm paydaşların bu sürece dâhil edilmesi ve platformların yapıcı şekilde kurulması ile kırsal turizmin/kalkınmanın iki taraf açısından da olumlu ilerlemesi mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Ökten, Ş., Çeken, H., (2008); "Gap Projesi'nin Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikaları İçindeki Yeri Ve Önemi", **Tarım Ekonomisi Dergisi**; 14 (1): 13 – 22, (Çevrimiçi), http://journal.tarekoder.org/archive/2008/2008_01_02.pdf Erişim Tarihi: 11 Haziran 2015.
- [2] Işık, N., Baysal D., (2011); "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları:

Genel Bir Değerlendirme" **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 1, (Çevrimiçi), <http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/avrupabirligi8217neuyumsrecindetrkiye8217dekrskalknmapolitikalargenelbirdeerlendirme.pdf> Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015.

[3] Aytüre, S., (2013); "Avrupa Birliği'nde Kırsal Turizm Politikası Ve Aksaray'da Uygulanabilirliği", **Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi**, Ocak 2013, Cilt: 5, Sayı: 1; (Çevrimiçi), iibfdergi.aksaray.edu.tr/index.php/asuiibfd/article/view/80 Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2015.

[4] Yılmaz, H., Tolunay, A., (2007); "Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yönelimler Ve Türkiye", **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Seri: A, Sayı: 1, ISSN: 1302-7085, ss: 107-122, (Çevrimiçi), www.edergi.sdu.edu.tr Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2015.

[5] Kaypak, Ş., (2012); "Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma," **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi** 14 (22): 11-29, (Çevrimiçi), www.kmu.edu.tr Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.

[6] Birleşmiş Milletler; (2015); **Binyıl Kalkınma Hedefleri Nedir?**, (Çevrimiçi), un.org.tr/includes/files... Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.

[7] Koç, A., (Nisan 2014); Türkiye'de Kırsal Kalkınmanın Yeni Boyutları: 'LEADER Yaklaşımı' ve Kırsal Kalkınma Fonlarının Genişletilmiş Merkezi Olmayan Sistemde Yönetimi," **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 23, Sayı 2, 49-78, (Çevrimiçi), yayin.todaie.gov.tr/resimler/ekler/...?... Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.

[8] Gülçubuk, B., (2005); **AB ve Türkiye'de Kırsal Yapı ve Kırsal Kalkınma**, Ankara, (Çevrimiçi), http://www.wwf.org.tr/tr/docs/sunum_bulentgulcubuk.pdf (Erişim Tarihi 28.05.2015).

[9] Tangül, Ö.,(2009); "Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısından Günümüze Kırsal Kalkınma Alanındaki Temel Yaklaşımlar Ve Değişimler," **Ahmet Saltık ve Kırsal Kalkınma Paneli, Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği, Ankara, 25 Nisan 2009**, ss.39-55, (Çevrimiçi), surkal.org.tr/dynamicContent/5_Panel-Kitap_BASKI... Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2015.

[10] Can, M., (Aralık 2007); **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard Ve İpard Örneği**, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, (Çevrimiçi), yumpu.com...avrupa-birligi...programlarnn-turkiyenin... Erişim Tarihi: 30 Haziran 2015.

[11] Köroğlu, A., ve Köroğlu, Ö., (Kasım 2006); "Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli," **Buldansempozyumu**, ss.233-242, (Çevrimiçi), <http://buldansempozyumu.pau.edu.tr/kitap/6.oturum/3.pdf> Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2015.

[12] Küçükaltan, D., (1997); "Trakya Ekonomisi İçin Bir Bölgesel Kalkınma Modeli: Kırsal Turizm," **7. Ulusal Bölge Bilimi Bölge Planlama Kongresi**, 1. Kitap, 20-22 Ekim, Pro-Ofset Matbaacılık, İzmir, 210-218.

[13] Aydın, E., Selvi, M.S., (2012); "Kırsal Turizmde Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Düzce İli Örneği," **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi (IJSES)**, 2 (2): 145-155; (Çevrimiçi), www.nobel.gen.tr Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.

[14] Dinçer, M.Z., İstanbullu Dinçer, F., Avunduk, Z. B., (2011); "Türkiye'de Kırsal Turizmin Sosyokültürel, Teknolojik, Ekonomik, Eğitimsel, Politik, Yasal, Ekolojik ve Demografik Açılardan Değerlendirilmesi (STEEPED Analizi)", **12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı**, Düzce, Türkiye, 30 Kasım-4 Aralık 2011, ss. 177-194.

- [15] Yılmaz, A., İstanbullu Dinçer, F., (2014); "Türkiye'de Tarım Turizmi ve Geleceğe Yönelik Eğilimler", **XIII. Geleneksel Turizm Paneli Kitabı**, Nisan, 2014, ss: 11-28.
- [16] Esengün, K., Akça, H., Sayılı, M., (2010); "Dağlık Ve Ormanlık Alanlarda Kırsal Turizm Faaliyeti Ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma," **Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği**, (Çevrimiçi), www.orkoop.org.tr/uploads/files/12.doc. Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2015.
- [17] Torun, E., (2013); "Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları," **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 15 (24), 31-37, (Çevrimiçi), www.kmu.edu.tr Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.
- [18] Ün, E., Tutar, F., Tutar, E., Erkan, Ç., (2012); "Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği", **International Conference On Eurasian Economies**, Session 4C: Turizm, ss: 345-350, (Çevrimiçi), www.avekon.org/papers/486.pdf Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.
- [19] Tekindağ, M., (2014); "Avrupa Birliğinin Turizm Destek Politikalarının Türk Turizm Sektörüne Etkileri," **Journal Of Recreation And Tourism Research (Jrtr)**, 1 (1), 1-19, (Çevrimiçi), www.jrtr.org Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2015.
- [20] Eraktan, G. ve Ören, N., (2009); "AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri," **Tmmob Ziraat Mühendisleri Odası**, (Çevrimiçi) http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/9bebl831faf6aa_ek.pdf?tipi=14&sube=, Erişim Tarihi: 2 Haziran 2015.
- [21] İKV (Nisan 2014); **Avrupa 2020 Stratejisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 269, İstanbul.
- [22] Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (Mayıs 2010); "AB Düşünce Grubu Raporu Avrupa Projesi 2030 Tehditler Ve Fırsatlar," **ABGS Değerlendirmesi ve Rapor Özeti**, (Çevrimiçi), iabgs.gov.tr/files/diger...avrupa...2030_ozet_rapor.pdf Erişim Tarihi: 1 Haziran 2015.
- [23] Aydın, O., (2012); "AB'de Kırsal Turizmde İlk 5 Ülke ve Türkiye'de Kırsal Turizm," **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 14 (23), 39-46, (Çevrimiçi), www.kmu.edu.tr Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015.
- [24] Cengiz, G.; Akkuş, Ç.; (2012); "Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği," **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 14 (22): 61-74, (Çevrimiçi), www.kmu.edu.tr Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2015.
- [25] DPT, (2006); **2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu**, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara.
- [26] Arslan, F., (2014); "Avrupa Birliği'nin Turizm Politikası ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Üzerine Bir Değerlendirme," **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31, 427-438, (Çevrimiçi), www.sosyalarastirmalar.com Erişim Tarihi: 1 Haziran 2015.
- [27] Gülçubuk, B., Kızılaslan, N., Eroğlu, D., Kan, M., Soysaldı, E., Olgun, G., (2015); "Kırsal Kalkınma Paradigması Ve Yeni Arayışlar," **Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-2**, TMMOB Ziraat Mühendisliği Odası, 12-16 Ocak 2015, Ankara, 1360-1382, (Çevrimiçi), kirsalkalkinma.paradigmasi.ve.yeni...KIRSAL_KALKINMA_PARADIGMASI_VE_YENI... Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2015.
- [28] Altundağ, H., (2008), "AB Kırsal Kalkınma Politikasında Leader Yaklaşımının Yeri ve Türkiye'de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar", **T.C. Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi**, Ankara, (Çevrimiçi), www.tarim.gov.tr Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2015.
- [29] <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5> (20.07.2015).
- [30] Can, M., Esengün, K., (2007); "Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği", **GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi**, 24 (2), 43-56, (Çevrimiçi), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gopzfd/article/view/5000012623> Erişim Tarihi: 23 Haziran 2015.
- [31] <http://www.abfonlari.gov.tr/index.php/stratejik-koordinasyon/bilesenler/> (12.08.2015).
- [32] Dünya Turizm Örgütü verileri
- [33] Kuşat, N., (2014); "Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Bir Alternatif Olarak Kırsal Turizm Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 10, Yıl 10, Sayı 2, ss:65-87, (Çevrimiçi), www.iibfdergi.ibu.edu.tr Erişim Tarihi: 11 Haziran 2015.
- [34] Haberal, H., (2015); **Turizmde Alternatif "Ekolojik Turizm-Doğa Turizmi- Kırsal Turizm-Yayla Turizmi"**, 1. Baskı, Detay Yayıncılık No:625, Ankara.
- [35] <http://www.ab.gov.tr/files/pub/tarim.pdf> (28.06.2015)
- [36] Uçar, M., Çeken, H., Ökten, Ş., (2010); **Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma: Fethiye Örneği**, 1. Baskı, Detay Yayıncılık No:367, Ankara.
- [37] Mercan, Ş.O., Pak, A., (2014), "Küreselleşme Sürecinde Turizmin Kırsal Boyutu: Kırsal Turizmin Dünü ve Bugünü", **Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi** 7 (2): 29-33, 2014 ISSN: 1308-0040, E-ISSN: 2146-0132, (Çevrimiçi), www.nobel.gen.tr Erişim Tarihi: 8 Haziran 2015.
- [38] Şerefoğlu, C., (2009), "Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007- 2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan İpard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi Ve Beklenen Gelişmeler", **T. C. Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi**, Ankara, (Çevrimiçi), www.tarim.gov.tr Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2015.
- [39] Emekli, G., Südaş, İ., Soykan, F., (10-15 Eylül 2007); "Göç, Kırsal Kalkınma-Kırsal Turizm Ve Türkiye," **38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Ankara, 324-340; (Çevrimiçi), Göç, Kırsal Kalkınma-Kırsal Turizm Ve TürkiyeAcademia.Edu...GÖÇ_KIRSAL_KALKINMA...TURİZM...TÜRKİYE, Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2015.
- [40] Ahipaşaoğlu, S., Çeltek, E., (2006); **Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi**, Ankara.
- [41] Avrupa Birliği Bakanlığı; (Eylül 2014); **Türkiye'nin Avrupa Birliği Stratejisi: Siyasi Reform Sürecinde Kararlılık Sosyo-Ekonomik Dönüşümde Süreklilik İletişimde Etkinlik**, Ankara, (Çevrimiçi); abgs.gov.tr/files/foto/ab_stratejisi.pdf Erişim Tarihi: 1 Haziran 2015.
- [42] Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A., (2010); "Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Politika Değişimleri," **Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi**, 11-15 Ocak 2010, Ankara, (Çevrimiçi), focafoca.com/?altid=38&id=2787&sayfa=3 Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2015.